

Išvada

Jeigu mokymas nėra pasakojimas – tai kas jis? Geriausiose klasėse vaikams suteikiama galimybė iš naujo sukurti ir atrasti tai, ką mes, suaugusieji, seniai žinome. Šiuo požiūriu mokymasis – tai pastangos išspręsti problemas ir pagalba, kurią tame procese vienas kitam siūlome. Geriausias išeities taškas – mokinys, individas. Mokytojai pažįsta mokinius kaip individus stebėdami jų siekį įveikti intelektualinius sunkumus.

Prasmės suvokimo pakopoje mokytojas kuria bei identifikuoja sunkumus ir problemas. Jis veda ir modeliuoja. Jis pateikia klausimus – ne paprastus, smulkius, kurie parklupdytų tinginuką, o painius, skatinančius vaiką rimtai mąstyti. Toks mokymas smarkiai skiriasi nuo „mokyklos žaidimo“. Profesinį malonumą patiriame ne monarchiškai valdydami klasę, o kartu su mokiniais pasinerdami į sąžiningą protinę veiklą. Vaikai geriausiai mokosi tada, kai susiduria su tikrais sunkumais, prasmingu pasirinkimu, kai dalijasi bendra mokymosi atsakomybe.

Apmąstymas (refleksija)

Kritinio mąstymo ugdymo procese apmąstymas yra trečioji mokymo ir mokymosi modelio dalis. Tai pamokos etapas, kai vaikas pergalvoja idėjas, su kuriomis susidūrė, ir prasmes, kurias suvokė, kai jis klausia, interpretuoja, taiko, ginčijasi, meta iššūkį ir išplečia tas prasmes į naujas sritis. „Vadovuose“, skirtuose šį projektą vykdantiems mokytojams, iškeliamas turinio ir sąvokų, įgytų prasmės suvokimo pakopoje, apmąstymas (Meredith ir kt.: 1997–1998). Tuose „Vadovuose“ pateikiama daug strategijų ir veiklos rūšių, kurios skatina prisiminti pamokos metu suvoktas prasmes. Šiame straipsnyje norėčiau panagrinėti mokinių ir mokytojų refleksiją tiek, kiek ji susijusi su kritiniu mąstymu. Apmąstymas – tai kritinio mąstymo šerdis, nes jis leidžia suprasti tradicinę išmintį ir ją abejoti.

Apmąstymą laikau sąvokų ieškojimu praeityje. Reflektuodama aš nerenku naujų duomenų, o pergalvoju senus. Mąstau apie praeitį norėdama atsakyti į klausimus, kurių anksčiau sau nekeldavau, arba norėdama naujai pažvelgti į senus klausimus. Šios mintys parašytos kaip refleksija. Aš perkratau savo stebėjimus, pokalbius, skaitytą literatūrą, patirtį, ankstesnes mintis apie refleksiją ir bandau suvokti šios sąvokos bei kritinio mąstymo ryšį. Buvau numačiusi pirma pakalbėti apie mokinių, tada – apie mokytojų refleksiją. Bet pradėjusi rašyti supratau, kad abi jos susipynusios. Mėginau jas išpauoti, kad skaitytojai galėtų supinti savaip.

Mokinių refleksija

Aš refleksyviai mąstyti pradėdau nuo tokių klausimų:

- Kaip mokiniai pradeda reflektuoti?
- Ar yra tam tikrų veiklos rūšių, skatinančių vaikų refleksiją?
- Koks mokytojo vaidmuo skatinant mokinių refleksiją?

- Ką vaikai reflektuoja? Kokios formos jų refleksija?
- Ar esama įvairių refleksijos tipų – ar vieni jų kritiškesni už kitus?
- Kaip taikyti mokinių refleksijas?

Kai kurie žmonės iš prigimties linkę reflektuoti. Jie nuolat apsversto skaitant, stebint ar klausant įgytų žinių ryšius bei reikšmę. Toks įprotis būdingas ir kai kuriems vaikams, net dar nelankantiems mokyklos. Kiti žmonės visiškai nereflektuoja ir tiesiogiai priima tai, ką perskaitė, pamatė, išgirdo... Kadangi esame refleksiją vertinantys mokytojai, ji turi tapti mūsų bei mūsų mokymo dalimi. Ką mes darome?

Pirmiausia, manau, patys turime būti refleksyvūs ir suvokti refleksijos procesą. Turime pasidalyti savo apmąstymais su mokiniais. Reikia nuolat modeliuoti mokinių refleksiją, duoti jiems laiko ir galimybių refleksijos patirčiai įgyti. Mokinių refleksiją reikia pripažinti ir vertinti kaip savo pačių. Galite paklausti, kaip aš supažindinsiu klasę su refleksija. Ar pavadinsiu ją šiuo žodžiu? Iš kur mokiniai žinos, kad tai būtent refleksija?

Mano nuomone, kai kalbama apie mokymąsi, klasei labai svarbu turėti bendrą žodyną. Žodžiams, kuriais apibūdiname mąstymo ir mokymosi procesus, suteikiama bendra reikšmė. Lygiai taip pat formuojamas specifinis kiekvienos mokslo srities žodynas. Mokiniai turi suprasti ir vartoti tokius žodžius kaip „refleksija“ ar „metapažinimas“ taip, kaip jie supranta ir vartoja „metaforą“, „hipotezę“, „lygybę“. Aiškindamiesi įvairius refleksijos būdus, klasėje vartojame tokius terminus kaip „konstruktyvi refleksija“, „metapažintinė, arba proceso, refleksija“, „kritinė refleksija“. Kiekviena jų turi savo tikslą: konstruktyvi refleksija kuria ir praplečia reikšmę; metapažintinė, arba proceso, refleksija padeda suprasti, kaip mes mąstome ir pažįstame, kaip siekiame sprendimų; kritinė refleksija apima mūsų minčių prasmę bei abejones sąvokomis ir įprastine išmintimi. Per ilgesnį laiką šiuos terminus išmoksta vartoti ir mažesni mokiniai. Pateiksiu keletą paprastų pavyzdžių, kaip mes susiduriame su refleksija ir kaip ją suprantame.

Klasės supažindinimas su refleksija

Vienas iš privalumų dėstant nuo pirmos iki penktos klasės yra tas, kad išėini visą mokomąją programą. Kartais mes tiriamo medžiagas, kurios atspindi ir (arba) sugeria šilumą, šviesą, garsą. Refleksyvių medžiagų tyrimas suteikia bendros patirties ir pratina prie žodyno, kurio prireiks mokantis refleksijos kaip mąstymo ir mokymosi dalies. Kartais aš tiesiog paskelbiu, kad tema – refleksija. Ji yra mūsų darbotvarkės dalis. Ir pradedu. Žinau, kad visi klasės mokiniai refleksiją stebėjo gamtoje, o savo pačių atspindį matė parduotuvių languose ir veidrodyje. Stebėjimas yra vienas iš metodų žodynui ir refleksijos idėjai pristatyti. Pradėjus nagrinėti šią sąvoką ir vartoti žodyną, vaikai jau būna anksčiau kasdien daug kartų stebėję refleksiją. Tačiau iki šiol šiuo terminu ji nebuvo vadinama.

Refleksija. Įvadinė pamoka

ATKŪRIMAS / ŽADINIMAS / PRISIMINIMAS

Žodis „refleksija“ užrašytas lentoje. Aš sakau mokiniams: „Penkioms minutėms susikaupkite ir užrašykite, ką žinote apie refleksiją. Tada pagalvosime porėtms

Kritinio mąstymo ugdymo samprata 25

mis". (Vaikai žino, jog „užrašyti“ reiškia užrašyti pasakojimo forma, sudaryti sąrašą, nubraižyti schemą ar pan., kad atėjus laikui tuo pasinaudodami galėtų pasidalyti savo žiniomis.)

Kitą atkūrimo / žadinimo / prisiminimo užduotį vadinu refleksijos paieškomis. Vaikai turi penkias minutes ieškoti refleksijos pavyzdžių klasėje. Aš užtikrinu, kad, be natūralios refleksijos, tokių pavyzdžių yra ir paveikslėliuose, ir knygoje. Po paieškų kalbamės poromis.

To pokalbio metu mokiniai aptaria savo požiūrį, ryšius, kelia klausimus, aiškina, smalsauja, pateikia hipotezių, sprendimų. Vyresnieji jau vartoja gamtos mokslų, matematikos, meno, filosofijos sąvokas ir kalbą. Jaunesnieji savo mintis reiškia konkrečiau: „Matydamas medžio atspindį ežere, galėjau pasiekti jo viršūnę. Nuo viršūnės žiūrint žemyn medis atrodo kitaip“, „Kai nuo vėjo vanduo sumirguliavo, viskas pasikeitė“, „Kai kurios spalvos atspindi šilumą“, „Dabar aš suprantu atspindžius matematikoje“, „Nesuprantu, kaip tu matai atspindį baloje... Vanduo juk nėra kietas“. Pasižymiu pastabas ir paprašau mokinių ateityje sąrašą papildyti. Prie šio sąrašo mes dar daug sykių grįžtame kalbėdami apie sudedamąsias kritinio mąstymo dalis.

Jei mokiniams gerai sekasi dalytis nuomonėmis, galiu sudaryti visos klasės „refleksijos medį“. Dirbdama su pirma klase, kartais pokalbį nutraukiu ir pamoką tęsiu rytojaus dieną. Prisimename vaikų pastabas, paprašau jų aprašyti vienos rūšies refleksiją, tada pereiname prie prasmės suvokimo. Aukštesnėse klasėse galima sparčiau eiti prie kitos pakopos. (Laiko pasirinkimas yra mokymo dalis.)

PRASMĖS SUVOKIMAS

Pasakau mokiniams: „Šiandien pradėsime mokytis ypatingą refleksijų rūšį. Ją pavadinsime mąstymo refleksijomis“. Ant didelio popieriaus lapo parašau: „Mąstymo refleksijos“ ir sakau: „Susipažinsime su mąstymo refleksijomis per matematikos, gamtos, socialinių mokslų, skaitymo, rašymo, dailės ir muzikos pamokas. Parodysiu jums, ką aš darau, kad kiltų mąstymo refleksija. Mes daug kartų per dieną stebėsime tas refleksijas. Seksime ir žymėsime savo veiksmus. Tai nelengva, nes, stebėdami mąstymo refleksijas, tuo pat metu mokomės ir dar ką nors veikiame. Mąstymo refleksijos padeda mokytis ir galvoti, kaip mokomės. Jos padeda naudotis tuo, ką jau mokame. Daug sykių esame stebėję mąstymo refleksiją, tik jos neįvardijome. Kai per matematikos (gamtos mokslų ar kitą) pamoką pastebėsime refleksiją ir išgirsite mane sakant: „Tai buvo mąstymo refleksija“, jūs tikriausiai sušuksite: „Mes ją jau pažįstame!“ Tad jūsų darbas per matematikos pamoką – klausyti žodžių «mąstymo refleksija». Tada tuos žodžius galima kartoti kiekvieną sykį, kai aš arba mokiniai mato refleksiją.

Tai vienas iš būdų paaiškinti mokiniams terminą. „Mąstymo refleksijos“ terminas vartojamas plačiąja prasme. Taip pat pateikiama ir specialių terminų, nusakančių įvairias refleksijos rūšis. Po konstruktyvios refleksijos (apibendrinimo ar semantinio paaiškinimo) aptariame ir įvardijame, kas įvyko. Supratę, kaip sužinojome ir kaip išmokome, mėginame nusakyti metapažintinę refleksiją. Apsvars-tę reikšmę, tiesioginį ryšį, įvertinę minčių kokybę, tiriamo kritinę refleksiją.

Kada, ką ir kaip mokiniai reflektuoja?

Pamokos metu jie tai daro ne kartą. Refleksija gali būti atkūrimo ir žadavimo dalis. Antroje klasėje per matematikos pamokas sprendžiami siužetiniai uždaviniai. Vaikai turi padalyti pusiau tam tikrą laiko tarpą. Pavyzdžiui, jie sprendžia tokį uždavinį: „Nuo namų iki močiutės reikia eiti 48 minutes. Jei iš namų išeiname lygiai trečią, kiek bus valandų, kai pasieksime pusiaukelę?“ Refleksija: „Apsakymas, kurį tau vakar skaičiau, yra knygos viduryje. Žinojau, kad jis yra pačiame apsakymų rinkinio viduryje, ir greit jį radau. Ar atsimeni, ką aš padariau? Dabar noriu, kad prisimintumėte, kaip suradote ko nors pusę namie... mokykloje... per pietus... Kur tu esi? Ką tu veiki?.. Nubraižykite lentelę ir parašykite, kokių žingsnių ėmėtės, kad suskaičiuotumėte pusę... Pažymėkite, iš kur sužinojote, kad tai pusė“.

Dirbdami nedidelėmis grupėmis, vaikai užrašo, kaip jie surado pusę (skaičiuodami, matuodami, vertindami, taikydami...). Visa grupė aptaria ir parašo, iš kur sužinojo, kad tai pusė.

Mokiniai gali reflektuoti per pamoką ir tuo metu, kai suvokiama prasmė. Pavyzdžiui, galima paklausti: „Ką reikia žinoti norint išmokyti žmogų pažinti laiką?“ arba: „Tu pažįsti laiką. Kaip tas mokėjimas padeda tau spręsti uždavinius?“ Šiek tiek pasišnekėję, mokiniai gali greitai užrašyti atsakymą. Paskutinės refleksijos stadijos metu jie gali pasirinkti vieną lengvą ir vieną sunkų uždavinį ir pasakyti, kodėl, jų nuomone, tas uždavinys lengvas ar sunkus.

Kokios formos yra mokinių refleksija?

Refleksija padeda suvokti reikšmę, kritiškai mąstyti apie idėjas ir sąvokas. Supratome, kad, norėdami savo refleksijas panaudoti, turime jas kaip nors fiksuoti. Refleksijos gali būti įvairių formų: rašinys, grupelės užrašyti klausimai, planai, piešiniai, schemos, modeliai, garsajuostės. Buvo sunku, kai pradėjome kalbėti apie kritinį mąstymą, nes nėra kaip grįžti ir tirti savo mąstymo. Užfiksuotus dalykus galima peržiūrėti, ištirti, pritaikyti, pasidalyti jais su kitais, užduoti apie juos klausimų, jais pagrįsti tolesnius savo planus. Mūsų klasėje pradinės refleksijos būna individualios. Asmeninis atsakymas, sąvoka, refleksija skatina mokinius mąstyti ir lyginti. Tačiau nepakanka vien patiems reflektuoti. Vėliau dirbame grupėmis ir dalijamės apmąstymais. Tai leidžia palyginti savo ir kitų mintis bei požiūrius, skatina aiškintis, padeda apginti savo poziciją.

Refleksijos užduotys

Atrinkdama užduotis refleksijai, pirmiausia klausiu savęs: koks šios refleksijos tikslas? Ar vaikai turi suprasti, kaip išmoko, kaip padarė išvadą, kaip nusprendė, kas yra svarbu ir kas ne, ką jie suvokė ir ko nesuvokė. Jiems padės metapažintinė refleksija.

Ar mokiniai vis dar aiškinasi sąvokos prasmę? Konstruktyvi refleksija padės susieti ankstesnes žinias su naujomis. Matyt, jie turėtų apibendrinti viską, ką dabar žino, arba sugalvoti klausimų pokalbiui su tos srities specialistu.

Ar mokiniams reikia įvertinti aiškinimo adekvatumą, spręsti apie įrodymų

atitikimą, svarstyti tyrimo rezultatus ir argumentus? Kritinė refleksija skatins juos nuodugniau mąstyti ir domėtis, pergaltoti ką tik įgytas žinias. Kritinė refleksija gali patvirtinti ankstesnį jų požiūrį.

Mokytojo refleksija

Planavimas, stebėjimas ir refleksija

Planuojant turinio ir kritinio suvokimo užduotis, viską lemia mokyklos mokymo programa. Tačiau paskutinės pamokos planą sudarau remdamasi mokinių stebėjimu ir to stebėjimo refleksija.

Šiuo metu universitete būsimiems mokytojams dėstau skaitymo kursą. Kalbėjome apie žanrus (poeziją, realistinę grožinę literatūrą, mitus ir legendas). Dabar studentai skaito negrožinę įvairių žanrų literatūrą. Mano tikslas – padėti jiems suprasti, kaip skaitytoją veikia biografijos, istorijos, ekonomikos, gamtos ir socialinių mokslų knygos, mokyti kritiškai vertinti negrožinėje literatūroje pateikiamą informaciją.

Studentai pasirinko sau įdomią sritį ir knygą, kurioje yra informacijos jiems aktualia tema. Pastebėjau, kad keliems iš jų buvo sunku apibendrinti svarbiausias teksto mintis. Jie nesugebėjo svarbių dalykų atskirti nuo nereikšmingų. Tai pakeitė artimiausius mano planus. Kol neišmoks atskirti svarbių duomenų, tokie studentai negalės kritiškai vertinti tekste pateiktos informacijos. Apmąsčius savo stebėjimus, man kilo klausimas: „Ar šie studentai žino, kaip nuspręsti, kas skaitomame tekste svarbu ir ko galima nepaisyti?“ Metapažintinės refleksijos pavyzdys: „Pagalvokite apie perskaitytą tekstą. Kaip nusprendėte, kas jame svarbiausia?“ Tai gali būti atkūrimo / žadinimo pradžia. Bendras pokalbis padės tiems, kurie patiria sunkumų.

Mes, mokytojai, turime savų mokymo metodų, kuriais demonstruojame ir modeliuojame žinių turinį, šiuo atveju suprasdami, kaip įvairiai skaitytojus veikia negrožinė literatūra. Aš pereisiu prie tos savo planų dalies, kurioje minima kritinė refleksija. Manau, kad informacines knygas studentai turėtų vertinti kaip tekstą, kuris atsako į klausimus. Jie sudaro sąrašą klausimų, į kuriuos ta knyga atsako. Paskui palygina klausimus, į kuriuos atsakė autorius, su tais, kurie kilo jiems patiems. Tada aš klausiu: „Ar autoriaus iškelti klausimai yra svarbūs, esminiai?“ Ši refleksija paskatino studentus kitaip vertinti negrožinės literatūros skaitytojo pareigas. Pradėjus mąstyti apie autoriaus pasirinkimą, jiems kilo klausimų dėl jo patikimumo ir šališkumo. Jie patikrino autoriaus naudotus šaltinius, pateiktų teiginių įrodymus. Skaitydami tekstą, studentai žymėjosi kilusius klausimus. Manau, kad jie pradėjo skaityti kitaip. Tikiuosi, kad taip skaitys ir toliau.

Ką aš padariau?

Pradėjusi planuoti, pirmiausia atkreipiau dėmesį į turinio suvokimą ir ieškojau ryšio su kritiniu mąstymu. Tai tapo automatiška mano plano dalimi. Mintimis grįžtu atgal, kartu su studentais identifikuojau ir apmąstau kritines sąvokas. Noriu,

kad jie suprastų daugiau, nei pasako biografijos ar istorijos knygos. Siekiu, kad pateikiamą informaciją imtų vertinti, keltų klausimus, netgi mestų iššūkį autoriui ir tekstui. Mano tikslas – ir turinio suvokimas, ir kritinis mąstymas. Aš dar sykį apmąščiau savo stebėjimus ir pataisiau planus taip, kad jie padėtų studentams suvokti turinį ir kritiškai mąstyti. Nuo visuminio teksto supratimo (į kokius klausimus atsakyta?) nukrypau į asmeninę refleksiją (Ar ir tau kyla tokių klausimų?), kritinę refleksiją. Iš ankstesnės patirties žinau, kad, ėmę kritiškai mąstyti apie autoriaus sprendimus, studentai apskritai darysis kritiškesni. Šis pavyzdys rodo, kaip dėstytojo ir studento refleksija padeda planuoti paskaitą. Ar kalbėtume apie paskaitą universitete, ar apie pamoką pradžios mokykloje, pedagogo ir mokinio refleksija yra labai glaudžiai susijusios.

Refleksija ir mokytojo tyrimas

Mokytojo refleksija vyksta ir mikro-, ir makrolygiu. Kartais apmąstome, ką pamatėme trumpai stebėdami vieną mokinį. Jei viską žymimės žurnale, jame rasime pasikartojančių pastebėjimų ir klausimų. Jei refleksijai nuolat skirsime laiko, galime susidomėti tuo, kas jau daugelį metų laikoma mokymo ar mokymosi metodu. Refleksijos verčia klausti, o klausimai skatina tirti klasę. Šios mintys – ne apie tyrimų, o apie refleksijos metodologiją. Neaprašinėju duomenų rinkimo ir analizės, tik ieškau ryšio tarp refleksijos ir tyrimų. Mokytojai, kurie nuolat mąsto apie savo darbą ir mokinių mokymąsi, siekia šį procesą suvokti išsamiau. Į kai kuriuos klausimus galima atsakyti analizuojant skaitymą. Tačiau dažnai šie mokytojų klausimai tyrėjų nepasiekia. Ieškodami atsakymo, pedagogai patys turi imtis tyrimų savo klasėse ir mokyklose.

Aš turėjau žurnalą, į kurį rašiau kasdienius savo stebėjimus ir apmąstymus. Prieš dešimt metų jame buvo gausybė netikslių gamtos mokslo sąvokų, kurias sukūrė mano pirmaklasiai. Tos netikslios sąvokos atsirasdavo mums išnagrinėjus temą ir atlikus eksperimentą. Niekaip negalėjau suprasti, kodėl mokiniai nesugeba pritaikyti įgytų žinių. Kodėl jie duoda teisingus atsakymus, o paskui pateikia prieštarigus teiginius. Ar mokymo programoje numatytos sąvokos jiems per sunkios? Tada susimąščiau, ar jie išgirdo ką įtikinama. Kas moksle reiškia įrodymą? Ėmiausi dvejų metų tyrimo, ką pirmokai moksle laiko įrodymu. Rinkau duomenis, ieškojau pavyzdžių, drauge su kolegomis nagrinėjau savo duomenis. Pasirodo, šiems vaikams draugo pasakymas, jog kas nors atsitiko, prilygsta mokslinei tiesai. Daugelis tikėjo vienkartiniais įvykiais. Aš ir nelaukiau iš šio amžiaus vaikų mokslinio tikslumo, tačiau tyrimo rezultatai paskatino pergaltoti mokymo programos tinkamumą.

Jungtinėse Amerikos Valstijose įprasta sakyti, kad geras skaitytojas skaitymui rengiasi. Prieš skaitydamas jis nusistato skaitymo tikslą, apgalvoja jau turimas tos srities žinias, šiek tiek paprognozuoja. Tai labai plačiai įprasta. Mokytojai specialiai tam rengiami. Daugelyje klasių veikla iki skaitymo užima daugiau laiko nei pats skaitymas ir diskusija. Kaip refleksyvi mokytoja aš klausiu savęs ir kitų apie procesus bei įpročius. Ką aš, kaip skaitytoja, kaip mokytoja, kaip mokslininkė, darau? Ar mano mokiniai daro tą patį, ką ir tikri skaitytojai, rašy-

tojai, mokslininkai, aktoriai?.. Galvodama apie save kaip skaitytoją suprantu, kad neturėsiu skaitymo tikslo, jei prieš tai nesirengsiu. Ar aš išties pritaikysiu ankstesnes tos srities žinias, ar prieš skaitydama paprognozuosiu? Skaitydama aš susieju tekstą su ankstesnėmis savo žiniomis ir patirtimi; pradėjusi skaityti, numatau kryptį, kuria eina autorius. Kartu su studentais apklausėme šimtus skaitytojų bibliotekose ir knygynuose. Supratome, jog tik nedaugelis laikosi skaitymo taisyklių, kurių mokomi pedagogai, kad vėliau išmokytų savo mokinius. Toks skaitymo procesas laikomas gerąja patirtimi ir dėstomas daugelyje universitetų.

Svarbu, kad mes, mokytojai, kritiškai mąstytime kasdieniame savo darbe, kad tikrintume įprastas tiesas ir atliktume tyrimus. L. Stenhouse'as rašė: „Būtent mokytojai, supratę mokyklos pasaulį, galiausiai jį pakeis“. Aš pridurčiau, kad toks supratimas prasideda nuo refleksijos.

Pamokos planavimas

Šioje knygoje daugiausia dėmesio skiriama mokytojo ir mokinio sąveikai pamokoje, t. y. mokymo procesui. Kaip rašoma N. L. Gage'o ir D. C. Berlinerio „Pedagoginėje psichologijoje“, „mokančio per pamokas mokytojo darbą galima suskirstyti į du etapus: planavimą ir sąveiką. Sąveikos etape mokytojas tiesiogiai, akis į akį, susiduria su mokiniais, jie vieni kitus veikia – duoda ir ima žinias. Tai socialinė sąveika: du ar daugiau žmonių vienas kitą stimuliuoja ir vienas į kitą reaguoja, atsiliepia. (...) Planavimo etape mokytojas dirba vienas (arba su kitais mokytojais, jei mokoma keliese), jis ruošiasi mokymui. Jis apsvarsto mokymo tikslus, pagalvoja apie savo mokinius. Jis suskirsto dėstomąją medžiagą ir sudaro dėstymo grafiką. (...) Planuojama prieš ir po sąveikos etapo“ (Gage, Berliner: 1994, 404).

Pamokos planavimą mokytojai laiko pačiu svarbiausiu rengimosi pamokai ir paties ugdymo proceso dalyku. Pamokos plano svarbą sunku būtų deramai įvertinti. Nuosekliai rengiami pamokų planai ne tik padeda sėkmingai realizuoti tikslus. Tai ir savotiški pedagoginio proceso liudytojai, vertinga priemonė, leidžianti patikrinti savo mokymo ir mokinių mokymosi turinį, nuostatas bei metodus, ateities darbų šaltinis.

Pamokos planavimas – labai daug mokytojų laiko užimantis, bet visų suprantamas kaip būtinas darbas. Vargu ar pavyktų sukurstyti mokytojų diskusiją, ar verta pamokas planuoti. Ir Lietuvos, ir Vakarų pedagoginėje literatūroje šiuo klausimu laikomasi vienos nuomonės. Bet sutariama ir dėl to, kad mokytojams tam trūksta laiko. Pamažu tolstama nuo aukštojoje mokykloje išmokto pamokos planavimo, rengiami kaskart vis trumpesni planai, kol netrukus laiko ir jėgų telieka vien apgalvoti pamokos temą.

Lietuvių kalba jau yra nemažai literatūros, kurioje mokytojas gali rasti paramos ar bent užuominų, kaip šį keblumą įveikti. Kritinio mąstymo projekto autoriai siūlo savą pamokos planavimo modelį. Kaip ir N. L. Gage'as, D. C. Berlineris (1994), R. I. Arendsas, M. Leaskas, P. D. Eggenas, D. P. Kauchakas (Eggen,